

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ЗДІЙСНЕННОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

GENDER ASPECT OF PERSONAL AND PROFESSIONAL FULFILMENT OF POLICE OFFICERS

Стаття пропонує теоретичний аналіз особистісної та професійної здійсненності в контексті поліцейської діяльності та гендерних особливостей поліціантів. Наведено наукові напрацювання українських та закордонних учених щодо вибраної проблематики. У царині психології поширено два споріднені феномени – «професійне самоздійснення» та «особистісна здійсненність». Ми в дослідженні пропонуємо авторське поняття «особистісно-професійна здійсненність». Цей феномен розуміється нами як безперервний простір особистісної реалізованості суб'єкта в житті та самореалізації в професійній діяльності, цілісне функціонування яких розкриває унікальний напрям життєздійснення особистості.

Мета дослідження полягає у виявленні гендерної специфіки особистісно-професійної здійсненності поліцейських. Досліджуваними виступили 120 поліцейських, які були розподілені на дві групи – жінок та чоловіків. Кожна група становила 60 осіб. Для досягнення поставленої мети використано авторську методику «Діагностика особистісно-професійної здійсненності поліцейських». Математико-статистична обробка проводилася з використанням t-критерія Стьюдента.

Емпірично встановлено, що особистісно-професійна здійсненність у поліціантів незалежно від статі є своєрідним регулятором між особистісною та професійною сферами під час реалізації життєвого плану людини. У жінок-поліцейських діагностовано спроможність адекватно сприймати життєві події, здатність оцінити їхній вплив, зробити висновки та використати отриману інформацію максимально ефективно. Ці досліджувані усвідомлюють свою роль та важливість у даній професії, поділяють цінності організації, однак намагаються уникати ситуацій, які потребують швидкого прийняття рішень. У групі чоловіків-поліцейських встановлено, що ці респонденти переймаються питаннями значущості своєї професійної діяльності, чітко розуміють сенс своєї професії, відчують свій вплив на результати роботи, готові долати труднощі та приймати рішення.

Ключові слова: гендер, особистісна здійсненність, особистісно-професійна здійснен-

ність, поліцейські, професійне самоздійснення.

The article offers a theoretical analysis of personality's and professional fulfillment in the context of police activity and gender characteristics of police officers. The scientific achievements of Ukrainian and foreign scientists regarding the selected issues are cited. In the field of psychology, two related phenomena "professional self-fulfillment" and "personality's fulfillment" are widespread. We, in the current study, offer the author's concept of "personality's-professional fulfillment". We understand this phenomenon as a continuous space of the subject's personal realization in life and self-realization in professional activity, the integral functioning of which reveals the unique direction of the personality's life fulfillment.

The purpose of the study was to reveal the gender specificity of the personality's-professional fulfillment of police officers. The research subjects were 120 police officers who were divided into two groups – women and men. Each group consisted of 60 people. To achieve the goal, the author's method "Diagnostics of the personality's-professional fulfillment of police officers" was used. Mathematical and statistical processing was carried out using Student's t-test.

It was empirically established that the personality's-professional fulfillment of police officers, regardless of gender, is a kind of regulator between the personal and professional spheres in the implementation of a person's life plan. Female police officers have been diagnosed with the ability to adequately perceive life events, the ability to assess their impact, draw conclusions and use the received information as effectively as possible. These subjects are aware of their role and importance in this profession, share the organization's values, but try to avoid situations that require quick decision-making. In the group of male police officers, it was established that these respondents are concerned with the importance of their professional activity, clearly understand the meaning of their profession, feel their influence on work results, are ready to overcome difficulties and make decisions.

Key words: gender, personality's fulfillment, personality's-professional fulfillment, police officers, professional fulfillment.

УДК 159.9

DOI [https://doi.org/](https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.45.41)

10.32782/2663-5208.2023.45.41

Пономаренко Я.С.

к. психол. н.,

доцентка кафедри соціології

та психології факультету № 6

Харківський національний університет

внутрішніх справ

Постановка проблеми. У психології вельми актуальними є питання життєвого призначення людини, усвідомлення головної мети й покликання. У правоохоронній діяльності, на нашу думку, за це відповідає здійсненність особистості, котра залежить від уміння поліціантів визначати та ставити перед собою цілі, бажання досягнути найвищого рівня особистісної реалізації та кар'єрного зростання. Знання своїх сильних та слабких боків здатне поліпшити не лише ефективність роботи, а й налагодити пси-

хоемоційний стан поліцейських. Здійсненність поліцейських – це вміння працівників ставити перед собою цілі, розвиток навичок, кар'єрне просування по службі, створення комфортного для себе середовища. Континуум особистісної та професійної здійсненності може допомогти працівникам поліції зосередитися на цінностях та принципах, які важливі як для самої людини, так і для поліцейської служби у цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У суспільній свідомості вкоринилася

думка, що поліцейські – це насамперед борці зі злочинністю, головними функціями яких є дотримання закону, своєчасне реагування на кримінальні правопорушення, розслідування й затримання злочинців. Однак подібне мислення є спрощеним та не показує всі складнощі, з якими доводиться стикатися поліцейським щодня. Протягом останніх років науковцями-дослідниками створено вражаючу кількість літератури, яка відображає специфіку поліцейської діяльності, психологічні особливості особистості поліцейського тощо.

Наприклад, М. Меннінг (M. Manning) прагнув визначити специфіку поліцейської діяльності з погляду моральності поліціантів. Дослідник підкреслює, що в даній професії провідну роль відіграють особистісні якості та чесноти поліцейських, адже вони повинні збігатися з кодексами та правилами повсякденної роботи поліції. Учений мав намір зрозуміти, що саме допомагає або заважає поліціантам у їхній діяльності. Одним із висновків науковця є думка про те, що для підтримки громадської довіри поліціантам потрібно чесно та професійно виконувати свої обов'язки, демонструючи моральність, відповідальність та здійсненність [7, с. 9–11]. Для успішної поліцейської діяльності важливі не лише етичні якості поліцейських, а й усвідомлення професійної мети, зазначають Дж. Артур (J. Arthur) та колеги [6]. Дослідження Д. Вуд (D. Wood) свідчить, що інтелектуальні, моральні, духовні чесноти поліцейських дають їм змогу діяти мудро, приймати правильні рішення та відчувати свою здійсненність [9].

На думку О. Штепи, особистісна здійсненність є двовекторним поняттям, яке у функціональному сенсі є показником неоднорідності процесів розв'язання людиною того чи іншого життєвого завдання, а у змістовному є ресурсним станом, який задає діяльнісний вектор у досягненні життєвої мети [5, с. 200]. Своєю чергою, О. Кокун вводить у науковий обіг поняття професійного самоздійснення, яке є неподільною частиною життєдіяльності людини, окреслює перспективи й можливості у професії, стимулює до розвитку, сприяє задоволенню особистих потреб людини та професійних вимог [1, с. 35].

Шляхом емпіричного дослідження нами було розглянуто низку суттєвих переваг у поліціантів, які мають високий рівень особистісно-професійної здійсненності, а саме: піклуються про власний престиж, здатні креативно вирішувати складні завдання, переймаються проблемами особистісного розвитку та прагнуть досягнути успіху в професії [8]; цікавляться питан-

нями особистої реалізованості, прагнуть бути корисними та ефективними у роботі, що істотно впливає на їхню задоволеність роботою [4]; мають розвинуті навички самоконтролю та саморегуляції, здатні спрямовувати емоції на оновлення своєї ресурсної бази, що допомагає їм долати наслідки професійного стресу [3]; є ефективними лідерами, готові приймати рішення, брати на себе відповідальність, уміють працювати в команді та вести за собою інших [2]. Головним стимулом, який спонукав до всіх цих досліджень включно з нинішнім, стало зростання плинності поліцейських кадрів. Особистісно-професійна здійсненність, на нашу думку, здатна допомогти поліцейським керувати своїми здібностями, емоціями, забезпечити ефективне спілкування, заохотити приймати автономні рішення й бути реалізованими.

Постановка завдання. Мета дослідження – дослідити гендерну специфіку особистісно-професійної здійсненності (ОПЗ) поліцейських. Завдання дослідження: 1. Надати теоретичний огляд проблеми особистісної та професійної здійсненності у праця українських та закордонних учених. 2. Визначити гендерні особливості особистісно-професійної здійсненності поліцейських.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибірку дослідження становили 120 поліцейських, які були розподілені на дві групи – жінок та чоловіків, по 60 осіб в кожній групі. У дослідженні використано авторську методику «Діагностика особистісно-професійної здійсненності поліцейських», яка була апробована, результати довели її валідність, надійність та доцільність у вивченні феномену особистісно-професійної здійсненності в поліцейській практиці. Методика містить 98 питань, які формують 5 блоків по 3 шкали в кожному. У світлі українського сьогодення дослідження відбулося завдяки Google Forms. Респонденти є представниками різних поліцейських підрозділів із різним стажем роботи в поліції, однак у цьому дослідженні нами було враховано лише їх гендерні розбіжності. Математико-статистична обробка проводилася з використанням t-критерія Стьюдента для незалежних вибірок, результати ми унаочнили в табл. 1.

Отже, емпіричне дослідження особистісно-професійної здійсненності поліцейських показало цікаві результати у досліджуваних групах. У першому блоці ОПЗ «Самоідентифікація особистості поліцейського» у групі чоловіків-поліцейських, порівняно з жінками-поліцейськими, встановлені вірогідно значущі розбіжності за шкалою «Задоволе-

ність рівнем свого життя й можливостями професійної реалізації» ($p \leq 0,05$). Це дає змогу констатувати, що чоловіки-поліцейські більшою мірою задоволені своєю професійною діяльністю та можливостями реалізації порівняно з групою жінок. Чоловіки відчувають високу потребу залучити всі свої ресурси на користь суспільства, застосувати всі свої здібності та вміння, щоб виконати обов'язки якомога краще та ефективніше. Уважаємо, що саме зараз вони відчувають пік своєї важливості для суспільства, що збільшує не лише показники їх продуктивності, а й позитивно позначається на мотивації та надає впевненості у собі. Щодо групи жінок припускаємо, що дещо менші результати за даною шкалою свідчать не про низький рівень задоволеності роботою в контексті організаційної специфіки професії, а скоріше говорить про складнощі у прийнятті нових умов поліцейської діяльності в умовах війни.

У другому блоці ОПЗ «Самоставлення особистості поліцейського», котрий розкриває особливості сприйняття себе як особистості, себе як професіонала, як офіцера чи офіцерки поліції, говорить про вміння адекватно себе оцінити, проаналізувати свої сильні та слабкі боки. У даному блоці були виявлені значущі розбіжності у групі чоловіків-поліцейських порівняно з жінками-поліцейськими за шкалою «Реалізація життєвого плану» ($p \leq 0,05$). Можемо сказати, що дані результати є позитивним фак-

том у питанні відданості поліцейських своїй роботі попри складний для країни час. Тобто чоловіки більш схильні ставити перед собою цілі та будувати плани на майбутнє навіть в умовах війни. Чоловіки-поліцейські здатні не лише ставити перед собою цілі, а й досягати їх, що говорить про їхню високу спроможність мобілізувати ресурси, залучити їх, коли цього вимагає ситуація, та при цьому відчувати свою користь для суспільства. Однак обнадійливими є результати, отримані за шкалою «Сприйняття життєвих подій», які показали вірогідно значущі розбіжності у групі жінок-поліцейських щодо групи чоловіків ($p \leq 0,05$). Це свідчить про те, що хоча жінки меншою мірою схильні будувати плани в критичних ситуаціях, однак вони є здатними надалі переглянути свої пріоритети та цінності, можуть сприйняти зміни та навіть мобілізувати свої ресурси. Інакше кажучи, жінки вміють ефективно адаптуватися до життєвих подій, готові оцінити негативний вплив цих подій на свою особистість та вибудувати стратегію своєї поведінки, яка буде спрямована не лише на збереження свого психоемоційного здоров'я, а й на професійний ріст.

У третьому блоці ОПЗ «Уявлення щодо власного професійного майбутнього» окреслено питання щодо бачення власного професійного майбутнього та прийняття відповідальності за власний вибір. У групі чоловіків-поліцейських порівняно

Таблиця 1

Гендерний аналіз особистісно-професійної здійсненності поліцейських ($M \pm \sigma$)

Шкали	Жінки	Чоловіки	t	P
I Блок – «Самоідентифікація особистості поліцейського»				
Життєве самовизначення	15,73±0,78	15,40±0,77	0,30	–
Потенціал до самозмін та самозростання	16,07±0,98	16,80±0,56	0,65	–
Задоволеність рівнем свого життя й можливостями професійної реалізації	13,46±0,64	15,26±0,49	2,23	0,05
II Блок – «Самоставлення особистості поліцейського»				
Реалізація життєвого плану	13,15±1,02	16,30±1,14	2,06	0,05
Орієнтація на зміну уявлень про себе і своє місце в професії	16,80±0,64	17,13±1,05	0,27	–
Сприйняття життєвих подій	15,43±0,37	13,16±1,03	2,07	0,05
III Блок – «Уявлення щодо власного професійного майбутнього»				
Пошук сенсу діяльності	14,40±0,99	16,93±0,63	2,16	0,05
Прийняття рішень й вибір дій	16,00±0,55	17,90±0,70	2,13	0,05
Здатність планувати та досягати успіху	17,26±0,68	17,13±1,05	0,10	–
IV Блок – «Цінності та залучення офіцерів поліції до діяльності»				
Особистісні цінності	18,07±0,77	20,53±0,98	2,05	0,05
Професійні цінності	12,60±0,60	13,35±0,96	0,66	–
Моральні цінності	16,06±0,86	16,26±1,12	0,14	–
V Блок – «Емоційні контексти особистісно-професійної здійсненності поліцейських»				
Готовність долати професійні труднощі	14,04±0,63	14,86±0,91	0,75	–
Налаштованість на подолання стресових ситуацій	15,26±0,43	18,07±0,51	4,21	0,001
Емоційна стійкість	16,08±0,91	17,53±0,87	1,15	–

з жінками-поліцейськими встановлено вірогідно значущі розбіжності за шкалами «Пошук сенсу діяльності» та «Прийняття рішень й вибір дій» ($p \leq 0,05$). Узагальнено можемо констатувати, що чоловіки-поліцейські переймаються питаннями значущості своєї професійної діяльності, їм важливо чітко розуміти сенс своєї діяльності, відчувати свій вплив на результати роботи, що свідчить про їх налаштованість долати труднощі та брати участь в організаційних питаннях служби. У напружених ситуаціях чоловіки можуть приймати рішення та відчують свою відповідальність. Вони усвідомлюють важливість прийнятих рішень та їхні наслідки у разі допущення помилки, це говорить про їх бажання вдосконалюватися та свідчить про сформовану життєву позицію. Адже людина, яка може взяти на себе відповідальність у складній ситуації, здатна не лише вплинути на її вирішення, а й є прикладом для наслідування, що дуже важливо для поліцейських, які знаходяться на початковому етапі своєї кар'єри. Жінки-поліцейські вкладають дещо інший зміст у сенс своєї діяльності, вони скоріше намагаються збалансувати суворість професії завдяки своїй проникності, дбайливості, емпатії та чутливості. Ми вважаємо, що плідна співпраця чоловіків й жінок у поліції допомагає даній професії посісти визначальне місце в суспільстві, оскільки викликає більше довіри до роботи даної служби й позитивно налаштовує громадян.

Четвертий блок ОПЗ «Цінності та залучення офіцерів поліції до діяльності» зосереджений на дослідженні ціннісної сфери кадрів поліції, які, на нашу думку, є фундаментом усієї поліцейської діяльності, їх міцною опорою та плацдармом для подальшого вдосконалення. За шкалою «Особистісні цінності» у групі чоловіків-поліцейських порівняно з жінками-поліцейськими встановлено вірогідно значущі розбіжності ($p \leq 0,05$). Для даної професійної групи є дуже важливим якісне кадрове наповнення. Професіоналізм поліцейських кадрів напряму залежить від особистості кандидатів на службу, їхніх рис та цінностей. Згідно з результатами, чоловіки-поліцейські демонструють хороший особистісний потенціал, вони пишаються своєю роботою й відчують гордість за себе. Ми впевнені, що відданість професії, чесність, повага до себе та інших, якість виконуваних обов'язків, справедливість, співчуття, лідерство, надійність, цінності є нерозривно взаємопов'язаними між собою, де кожен елемент є важливим в особистому та професійному житті поліцейських. Жінки-поліцейські, ми вважаємо,

особистісні цінності більше демонструють в повсякденному житті, ніж у професійній діяльності. Припускаємо, що для жінки-поліцейської особистісні прояви більш притаманні в колі родини, друзів, на роботі вони, ймовірно, більше зосереджені на професійних функціях і завданнях, що підтверджено майже однаковими результатами з групою чоловіків за шкалами «Моральні цінності» та «Професійні цінності».

І в п'ятому, останньому, блоці ОПЗ «Емоційні контексти особистісно-професійної здійсненності поліцейських» досліджено емоційні аспекти професійної діяльності поліціантів, їх здатність опановувати себе, розуміти й інтерпретувати свої й чужі емоції тощо. За шкалою «Налаштованість на подолання стресових ситуацій» у групі чоловіків-поліцейських виявлено значущі розбіжності порівняно з групою жінок ($p \leq 0,001$). Отримані результати є очікуваними та прогнозованими, адже вони знайшли своє підтвердження за іншими шкалами опитувальника, які свідчать про високу особисту відповідальність у чоловіків та їх готовність приймати рішення у складних ситуаціях. Тобто чоловіки-поліцейські налаштовані прийняти будь-який професійний виклик, вони знають як себе поводити в подібних ситуаціях, хоча також відчують на собі наслідки стресу та переймаються результатами своєї роботи. Жінки-поліцейські в кризових ситуаціях швидко адаптуються та здатні мобілізувати свої ресурси, однак вони мають труднощі в емоційному переживанні даних подій та потребують більше часу для нормалізації свого психоемоційного стану.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, нами було проведено теоретичне вивчення означеної проблеми у працях закордонних й українських учених, яке показало недостатню її розробленість. Фахівці з особистісної здійсненності намагаються трактувати дане поняття через призму особистісних якостей людини, її життєвого призначення та задоволення від власного життя. Дослідники професійної здійсненності сходяться у думці, що даний показник є результатом успішної професійної реалізації та демонструє розвинуте прагнення до постійного професійного самовдосконалення. Ми вбачаємо особистісно-професійну здійсненність як життєствердну позицію людини, котра свідчить про вміння рівнозначно гармонізувати ці дві важливі сфери, не виділяючи якусь одну окремо, що свідчить не про цілковите занурення в одну зі сфер, а здатність віднайти баланс між ними. Для поліцейської діяльності особистісно-професійна здійсненність висту-

пає, на нашу думку, значущим чинником для людини, яка вирішила присвятити своє життя на благо суспільству, виконуючи важливу роль – захисту прав та свобод громадян, готовою ризикувати, приймати важливі рішення, стикатися зі складними та небезпечними ситуаціями, не просто виконувати роль офіцера чи офіцерки поліції, а й розділяти цінності даної служби та мати бажання стати її невіддільною частиною.

Емпіричне вивчення особистісно-професійної здійсненності через призму гендерних розбіжностей поліцейських показало цікаві результати. У групі жінок-поліцейських спостерігається адекватне сприйняття життєвих подій, уміння їх оцінити, зробити висновки та вилучити з них максимальну користь. Жінки в поліції усвідомлюють свою роль та важливість у даній професії, розподіляють цінності організації, однак намагаються уникати ситуацій, які потребують швидкого прийняття рішень. Перш ніж діяти, вони воліють усе ретельно обміркувати, у роботі схильні до прояву емоцій, співчутливі, уважні до почуттів інших, надмірно чутливо сприймають негаразди, однак швидко адаптуються до нових умов та готові змінюватися.

У групі чоловіків-поліцейських отримані результати показали, що вони задоволені своїм професійним становищем, відчувають свою потребу та користь, бачать можливість професійного розвитку, що свідчить про їх задоволеність діяльністю. Робота вписується в їхній життєвий план, що дає їм змогу відчувати свою важливість та допомагає віднайти сенс діяльності, який задовольняє їхні особистісні цінності. Чоловіки швидше приймають рішення у складних ситуаціях, вони налаштовані долати труднощі та робити вибір під час стресу, що позитивно позначається на їх продуктивності та задоволеності собою. Ми вважаємо, що особистісно-професійна здійсненність як для чоловіків, так і для жінок у поліцейській діяльності виступає своєрідним плацдармом у реалізації життєвого плану людини. Це дає їм змогу вдало поєд-

нати ці два складника та віднайти гармонію між ними, що позитивно позначається на добробуті поліцейських як представників професійної групи та стимулює розвиватися як особистості.

Перспективою подальших емпіричних розвідок є вивчення особистісно-професійної здійсненності поліцейських з урахуванням різних соціально-демографічних показників респондентів (вік, освіта, досвід роботи тощо), а також огляд даної проблеми в контексті специфіки роботи кожного поліцейського підрозділу окремо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кокун О. М. Опитувальник професійного самоздійснення. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. № 7. С. 35–39.
2. Пономаренко Я. С. Комплексне дослідження лідерських здібностей працівників поліції в контексті їх особистісно-професійної здійсненності. *Вчені записки НУ імені В. І. Вернадського. Серія «Психологія»*. 2022. Т. 33 (72). № 3. С. 100–105.
3. Пономаренко Я. С. Психологічний зміст емоцій у поліцейських з різним рівнем особистісно-професійної здійсненності. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2022. № 12. С. 100–106.
4. Пономаренко Я. С. Самореалізація у контексті часової перспективи у поліцейських із різним рівнем особистісно-професійної здійсненності. *Перспективи та інновації науки*. 2021. № 5 (5). С. 803–813.
5. Штепа О. В. Опитувальник особистісної здійсненності: теоретичні підстави для розробки та результати апробації. *Психологічний часопис*. 2018. № 5 (15). С. 196–223.
6. Arthur J., Earl S. R., Thompson A. P. et al. The Value of Character-Based Judgement in the Professional Domain. *Journal of Business Ethics*. 2021. № 169. P. 293–308.
7. Manning M. L. Policing as a Virtue: Moral Alignment and Legitimacy. University of Essex, 2020. 244 p.
8. Ponomarenko Ya. S. The semantic content of the values of police officers with different levels of personal and professional fulfilment. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*. 2022. № 8 (1). P. 31–37.
9. Wood D. A. Towards Ethical Policing. Bristol : Policy Pres, 2020. 184 p.